

Rafał Łukasz Kaniecki

Streszczenie rozprawy doktorskiej

„Podmioty kościelnej władzy zastępczej w ordynariacie polowym”.

Sprawowanie władzy zastępczej ma niezwykle długą historię, która sięga aż do czasów starożytnych i prawa rzymskiego. Już w pierwszych wiekach chrześcijaństwa została ona wprowadzona w życie Kościoła, a następnie podlegała dalszemu rozwojowi.

Władza zastępcza była sprawowana również w specjalnie erygowanych strukturach kościelnych, przeznaczonych dla duszpasterstwa wśród żołnierzy i ich rodzin. Choć służba kapelanów wojskowych sięga czasów cesarza Konstantyna Wielkiego, to pierwsze struktury kościelne zaczęły pojawiać się dopiero w czasach współczesnych.

Niniejsze opracowanie koncentruje się przede wszystkim na funkcjonowaniu urzędów wikariusza generalnego, biskupiego i sądowego nie tylko w ordynariacie polowym jako strukturze kościelnej, lecz również, na ile to było możliwe, we wszystkich 36 ordynariatach polowych, erygowanych dotąd przez Stolicę Apostolską.

Chcąc dogłębnie przeanalizować kwestię podmiotów władzy zastępczej w ordynariacie polowym, praca została podzielona na pięć rozdziałów, ułożonych w sposób następujący.

Pierwszy rozdział charakteryzuje sam ordynariat polowy, począwszy od nakreślenia historii duszpasterstwa wojskowego. Jego ważnym punktem jest opisanie powołanej do istnienia, na mocy motu proprio Piusa X „In hac Beatissimi Petri Cathedra” z 1910 roku, samodzielnej struktury kościelnej z własnym pasterzem dla żołnierzy i ich rodzin, czyli wikariatu polowego. Następnie ukazano jego funkcjonowanie w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 roku, dokonano analizy instrukcji „Solemne semper” z 1951 roku, nadającej ogólne normy dla wikariatów polowych, przestudiowano dokumenty Soboru Watykańskiego II i inne wydane przez Stolicę Apostolską, odnoszące się do duszpasterstwa wojskowego. Ponadto zaprezentowano proces rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 roku, który jest niezmiernie ważny w świetle kanonicznej dyskusji na temat słuszności traktowania ordynariatów polowych jako Kościołów partykularnych prawnie upodobnionych do diecezji, a nie jako rodzaj prałatury personalnej. Następnie zarysowano, w oparciu o obowiązujący Kodeks Prawa Kanonicznego, a zwłaszcza o konstytucję apostolską „Spirituali Militum Curae” z 1986 roku, funkcjonowanie i status prawny zarówno samego ordynariatu, jak i ordynariusza wojskowego, prezbiterium, Ludu Bożego oraz trybunałów.

Drugi rozdział koncentruje się na ukazaniu historycznych źródeł i rozwoju władzy zastępczej wikariusza, najpierw w prawie rzymskim, a potem w Kościele. Przez wieki bardzo ważną figurą byli archidiakoni, posiadający początkowo zastępczą władzę wykonawczą, a w późniejszym okresie także sądowniczą. Należy zwrócić uwagę, iż obecny dzisiaj w Kodeksie podział władzy rządu na ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą jest owocem wielowiekowej refleksji prawnej, który nie istniał jeszcze w opisywanych czasach. Od urzędu archidiakona biorą początek kolejne dwa. Pierwszym jest wikariusz generalny, a drugim oficjał (określany obecnie mianem wikariusza sądowego), które zaczęły się stopniowo wyodrębniać w XII-XIII wieku. Ważnym momentem dla rozwoju obu tych urzędów były sobory Laterański IV i Trydencki. W okresie potrydenckim miała miejsce pogłębiona refleksja kanonistów na temat obu funkcji, gdzie określono choćby wymagania, naturę władzy, jurysdykcję czy sposób utraty urzędu. Kolejnym ważnym momentem była promulgacja Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 roku, który precyzyjnie określił kompetencje wikariusza generalnego i oficjała, zabraniając, w sytuacji zwyczajnej, kumulowania tych urzędów, co dotąd nie było takie oczywiste. Ponadto Kodeks definiował prawa i obowiązki wikariusza generalnego i oficjała, scharakteryzował jurysdykcję, wymagania i sposób utraty urzędu. Wolą Soboru Watykańskiego II było utworzenie nowego podmiotu władzy wykonawczej, cieszącego się ograniczoną władzą zastępczą analogiczną w swej naturze do władzy wikariusza generalnego. W taki sposób powstał urząd wikariusza biskupiego, którego jurysdykcja, wymagania czy sposób utraty funkcji również zostały dokładnie opisane.

Trzeci rozdział w pierwszej części traktuje o rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 roku w odniesieniu do wikariusza generalnego, biskupiego i sądowego (oficjała). Ukazanie procesu zmian kanonów, ich redakcji, dyskusji konsultorów i przedstawianych argumentów najlepiej wyraża to, co w kanonistyce określa się mianem „mens legislatoris”. Podrozdział powstał w oparciu o dokumenty Papieskiej Komisji do spraw Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego. Niezwykle cennym i unikatowym materiałem źródłowym są pozyskane dokumenty, dotąd nieopublikowane przez Papieską Radę do spraw Tekstów Prawnych, a dotyczące wikariusza generalnego i biskupiego. Zawierają one nazwiska konsultorów, zaproponowane przez nich zmiany kanonów oraz postulaty i argumenty. Dzięki temu możliwym stało się wskazanie autorów konkretnych zmian kodeksowych, co jest niewątpliwie wartością dodaną niniejszej pracy.

Druga część trzeciego rozdziału została poświęcona opisaniu statusu prawnego wikariusza generalnego, biskupiego i sądowego w obowiązującym Kodeksie Prawa Kanonicznego. Scharakteryzowano wymagania na te urzędy, jurysdykcję, relacje pomiędzy

nimi i sposób utraty urzędu. Opisano naturę posiadanej władzy i jej zależność od biskupa diecezjalnego lub tego, kto jest z nim prawnie zrównany. Ta część pracy, osadzona odpowiednio w kontekście historyczno-prawnym poprzednich rozdziałów, pozwala na właściwe zrozumienie funkcjonowania urzędów władzy zastępczej w Kościele partykularnym.

Czwarty rozdział koncentruje się na urzędach wikariusza generalnego, biskupiego i sądowego (wraz z trybunałem) w ordynariacie polowym. Sposób funkcjonowania podmiotów kościelnej władzy zastępczej nieco różni się od ich odpowiedników w pozostałych Kościołach partykularnych. Ukazano pewne różnice, wskazano nieporuszone dotąd w kanonistyce wątpliwości prawne wraz z autorską propozycją ich rozwiązania, co stanowi niewątpliwie wkład do naukowej refleksji nad działaniem ordynariatów polowych.

W piątym rozdziale został przedstawiony status prawny wikariusza generalnego, biskupiego i sądowego (wraz z trybunałem) we wszystkich 36 ordynariatach polowych na świecie. Przeanalizowano zakres ich obowiązków, kompetencje i prerogatywy kościelne, wojskowe lub cywilne, wraz ze wskazaniem ewentualnie posiadanego stopnia wojskowego lub kapelańskiego. W tym celu zostały poddane analizie statuty poszczególnych ordynariatów oraz konkordatów lub niższych rangą bilateralnych umów międzynarodowym zawartych pomiędzy danym państwem a Stolicą Apostolską, a także partykularne przepisy kościelne i państwowe. Ponadto do ordynariatów polowych zostały rozesłane ankiety na temat aktualnego funkcjonowania wikariuszy, z następującymi pytaniami: 1) Czy w Waszym ordynariacie jest jeden lub więcej wikariuszy generalnych? Czy którykolwiek z nich jest biskupem? Jakie kompetencje on posiada, szczególnie te niezawarte w Kodeksie Prawa Kanonicznego? 2) Czy w Waszym ordynariacie polowym są wikariusze biskupi (lub naczelnicy kapelani)? 3) Czy w Waszym ordynariacie polowym jest wikariusz sądowy? Czy stoi on na czele Waszego trybunału? Jeśli nie posiadacie własnego trybunału, jaki jest zakres jego obowiązków? Na pytania zawarte w ankiecie odpowiedziało 7 ordynariatów polowych z następujących państw: Argentyna, Australia, Brazylia, Francja, Hiszpania, Niemcy, Stany Zjednoczone. Dogłębna analiza wszystkich wspomnianych materiałów pozwoliła na konfrontację norm ze stanem faktycznym.

Można wyrazić nadzieję, iż dokonane studium przyczyni się do rozwoju nauki prawa kanonicznego i pogłębi wiedzę dotyczącą zwłaszcza kościelnej władzy zastępczej, a także szczególnej struktury, jaką są ordynariaty polowe. Być może stanie się ono inspiracją dla naukowców do odkrywania wielu, wciąż jeszcze nieprzestudiowanych, aspektów działalności tych wyjątkowych Kościołów partykularnych.